

APR

Twee maal email, maar daar is alles mee gezegd. Tussen de Russische kovsh van Pavel Ovchinnikov en het reliekschrijn voor Thomas à Becket uit Limoges ligt een wereld van verschil, op het gebied van techniek, van gebruik en van tijd.

De kovsh was van oudsher een populaire drinkbeker aan de tafel van de Russische Grootvorst, vooral bij gastmaaltijden en bruiloftsfeesten. De oorspronkelijke houten vorm had veel weg van een scheplepel en ontleende zijn vorm direkt aan de natuur, iets dat wel vaker voorkomt bij volkskunst.

De natuur als inspiratiebron is immers alom aanwezig. Hoewel sterk gestileerd is nog steeds de vorm van hals en kop van een zwemmende eend of gans te herkennen. In de loop van de eeuwen kreeg de kovsh een steeds kostbaarder aanzien en onderging de vorm meerdere malen een verandering. Al in een vroeg stadium zijn er verschillende soorten kovshen te onderscheiden: elke gast kon een kleine kovsh aan tafel verwachten voor persoonlijk gebruik, terwijl de grotere voor gezamenlijk gebruik bedoeld waren. In Moskou zou op den duur een derde type de andere gaan overvleugelen: de zogenaamde geschenkkovsh, die door de tsaren voor bijzondere diensten overhandigd werden. In de 18e eeuw zou de kovsh in Moskou nog louter als geschenk betekenis hebben. In de 19e eeuw verdween de drinkbeker bijna van het toneel. Rond de eeuwwisseling, in de periode die ook wel de zilveren eeuw van Rusland wordt genoemd, dook de kovsh weer op. Deze kovsh is vervaardigd door Ovchinnikov, met Fabergé behorend tot de absolute top van de Russische edelsmeedkunst van deze tijd. De tweekoppige adelaar en een stempel van de tsaar duiden erop, dat dit stuk voor de tsarenfamilie is gemaakt, met zijn florale motieven een Russische vorm van art nouveau.

Kovsh. Drinklepel, verguld zilver met email cloisonné. Op voorzijde de dubbele adelaar van de tsaar met rijksappel en kruis. P.A. Ovchinnikov, Moskou, Rusland, begin 20e eeuw (voor 1916). Merken: zilveragehaltemerk 84, dubbele adelaar, meesterteken. Hoogte 13 cm., lengte 19,5 cm, breedte 10 cm. Particuliere collectie Nederland.

Reliekschrijn voor de relikwiën van Thomas à Becket. Verguld koperen platen op een houten kern, voorzien van email champlevé. Op de voorzijde: de marteldood van Thomas à Becket. Op de deksel: twee engelen dragen zijn ziel ten hemel. Limoges, Frankrijk, kort na 1220. Lengte 18,3 cm., hoogte 24,5 cm., breedte 8,5 cm. Collectie Rijksmuseum Het Catharijneconvent, Utrecht.

Het gebruik van email als decoratie van een kunstvoorwerp is niet nieuw. Al lang voor de middeleeuwen werd het toegepast. Aan het eind van de 12e eeuw kreeg de techniek een nieuwe impuls in het Franse Limoges. Van heinde en verre stroomden bestellingen toe voor zowel wereldlijke als religieuze doeleinden. Het toeval wil dat net in deze periode de heiligverklaring plaatsvond van de in 1170 vermoorde Thomas à Becket. Naar goed middeleeuws gebruik werd zijn lichaam in verschillende stukken opgedeeld, relikwieën, waarvoor reliekkistjes vervaardigd moesten worden teneinde ze een waardig onderkomen te verschaffen. De vorm van de kistjes, rechthoekig en met een zadeldak, volgde een al bestaande traditie. Van dit type kistje, waarop Thomas à Becket is afgebeeld met zijn drie moordenaars, zijn meer dan dertig exemplaren bekend.

Kovsh en kistje vertegenwoordigen twee werelden, oost en west; ze hebben een verschillende functie, wereldlijk en religieus; ze zijn door een kleine zeventiende eeuw van elkaar gescheiden; ze zijn in twee emailtechnieken uitgevoerd: email cloisonné voor de kovsh (vormen van op de ondergrond aangebracht metaaldraad zijn opgevuld met email) en email champlevé op de reliekschrijn (de voorstelling is in de koperen plaat uitgesneden en vervolgens met email opgevuld). Een confrontatie in email op alle fronten.

Monique Hanrath